

INSTITUTIONEN FÖR SVENSKA,
FLERSPRÅKIGHET OCH SPRÅKTEKNOLOGI

Punktualiseringar av islam och kristendom

En språkvetenskaplig undersökning med diakront perspektiv

Signe Wedin

Beteckning på arbete:	Kandidatuppsats, 15 hp
Kurskod:	SPK160/SPK260, Specialarbete
Ämne:	Språkvetenskap
Termin/år:	Vt 2023
Handledare:	Inga-Lill Grahn
Examinator:	Per Holmberg

Sammandrag

Den här undersökningen anlägger ett diakront perspektiv från en studie genomförd 2015 till ett motsvarande material hämtat 2023, i syfte att kartlägga en del av den rasistiska och islamofobiska diskursen och dess utveckling, och därmed öka kunskapen därikring. Frågeställningarna fokuserar på hur muslimer, islam, svenskar och det svenska samhället framställs och kategoriseras, vilka grundläggande antaganden som dessa framställningar bygger på och hur dessa framställningar och antaganden har förändrats mellan våra respektive material.

Materialet för undersökningen är fem debattartiklar publicerade av en kristen tidning och deras respektive kommentarsfält. Texterna har således debattkaraktär och är skrivna av olika debattörer. Temat för debatten är böneutrop, och de olika texterna aktualiserar även kyrkklockor som kristendomens motsvarighet till muslimska böneutrop.

Analysen fokuserar på hur de olika debattörerna kategoriserar människor och ting som liknande varandra i vissa lägen, och som olika i andra. Detta kategoriserande och framställande av människor och ting är centrala för aktör-nätverksteori, som är undersökningens metodologiska ramverk. Teorin utgår från att de grupperingar som debattörerna ingår i och återskapas i debatten är under ständig förändring, och att deras förhållningssätt till varandra kan ligga till grund för slutsatser om vilka sociala konstruktioner som råder.

Resultatet visar stora likheter mellan den här och den tidigare studien, men också en viss utveckling. Islam framställs som en huvudsakligen homogen kategori och omtalas som en våldsbejakande religion. Även kristendomen framställs i negativa ordalag, när de debattörer som framför antirasistiska argument tenderar att tala illa om kristendom i jämförelse med islam, snarare än att tala gott om islam. I studien från 2015 framställs islam som ett hot mot Sverige, medan mitt material visar att utövandet av både kristendom och islam upplevs som hotat. En slutsats är att den som vill sätta sig in i den islamofobiska diskursen har god nytta av undersökningen från 2015, eftersom stora delar av resultatet är aktuellt än idag.

Denna undersökning belyser en diskurs som är under ständig utveckling och utgår från ett aktuellt material hämtat i en specifik kontext. Att analysera hur texter framställer verkligheten är en del av den kunskap en språkkonsult behöver för att ta sig an textarbete i praktiken och i specifika kontexter.

Nyckelord: *Islam, muslim, kristendom, aktör-nätverksteori, punktualisering, kategorisering, partikularisering, diakront perspektiv*

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	1
1.1 Bakgrund.....	1
1.2 Syfte och forskningsfrågor.....	2
1.3 Antirasistisk ståndpunkt.....	2
2. Idevalls studie	3
3. Teoretiskt ramverk.....	3
3.1 Definitioner av rasism och islamofobi	4
3.2 Reproduktion.....	4
3.3 Metodologiskt ramverk: aktör-nätverksteori	5
3.4 Kategorisering och partikularisering	5
3.5 Svarta lådor och punktualiseringar	6
4 Material	7
4.1 Etiska överväganden	10
5 Resultat.....	10
5.1 Punktualiseringar av kyrkklockor och böneutrop	10
5.2 Den svarta lådan Sverige packas upp.....	11
5.3 Yttrandefrihet och religionsfrihet	13
5.4 Det hotade Sverige	14
5.5 Islam som kategori.....	15
5.6 Nyansering av kategorin muslimer	17
5.7 Kristendomen som kategori	18
5.8 Paradoxen Sverige som hot mot Sverige	20
6 Avslutande diskussion.....	21
7 Materialförteckning	24
8 Litteraturförteckning	24

1. Inledning

Människan är en finurlig art. Vi är flockdjur som grupperar oss i samhällen av olika slag och sedan överlever efter bästa förmåga. Det finns mycket som är fantastiskt och roligt med att vara människa, men det finns också punkter där olika grupper av människor har svårt att förstå varandra. Det kan röra sig om olikheter som får andra grupper att framstå som annorlunda, obekanta och därmed skrämmande. Det kan också vara vedertagna sanningar som råder i en grupp som vi ser som vår flock, som får oss att agera utifrån en världsbild som står i konflikt med en annan grupp. Okunnighet och rädsla kan trigga starka mekanismer hos människor och samhällen, och utgöra drivkrafter för hat som exempelvis rasism. Dessa mänskliga beteenden kan diskuteras, kartläggas och beskrivas, men förändras över tid, vilket motiverar nya diskussioner och kartläggningar. Temat för den här uppsatsen är rasism, och särskilt islamofobi, alltså rasism riktad mot muslimer.

I en sju år gammal språkvetenskaplig avhandling på temat rasism efterfrågas diakrona perspektiv (Idevall 2016:72), vilket jag härmed har för avsikt att påbörja. Att anlägga ett diakront perspektiv innebär att visa utveckling över tid. En av de studier som ingår i avhandlingen är Idevall (2015), som undersöker hur islam, muslimer, svenskar och det svenska samhället framställs och ställs i relation till varandra i kommentarsfält till fem olika tidningsartiklar. Den här uppsatsen tar Idevall (2015) som utgångspunkt och min ambition är alltså att anlägga ett relativt kort diakront perspektiv från 2015 till 2023. För att åstadkomma det tillämpar jag delar av samma metod som Idevall (2015), på ett liknande material från 2023, för att våra resultat ska vara jämförbara med varandra, för att kunna visa hur just den islamofobiska diskursen utvecklats mellan våra respektive material. Idevalls studie presenteras närmare i avsnitt 2.

1.1 Bakgrund

Språk och samhälle utvecklas kontinuerligt och därmed även hur olika uppfattningar och ståndpunkter kommer till uttryck. Just islamofobi på internet uppmärksammades redan 2007 av Göran Larsson, då forskningsfältet var så nytt att ett av syftena med hans undersökning var att utforska möjliga metoder för att just undersöka ”anti-islamiska” och ”anti-muslimska” miljöer på internet (Larsson 2007:54). Han vill poängtera att spänningar och konflikter inte har uppstått i och med internet – samhällen och grupper stod i opposition till varandra även innan it-revolutionen – men att internet har både bidragit till samhällsutvecklingen och förändrat förutsättningarna för kommunikation (ibid:66).

Kulturdepartementet publicerade en statlig utredning om makt, integration och strukturell diskriminering 2005 (de los Reyes & Kamali 2005) där Katarina Mattsson bidrar med perspektivet kring vithetsstudier (Mattsson 2005). Hon sätter omedelbart fingret på att föreställningar om vad som är typiskt svenskt stiger fram i ljuset som en direkt reaktion på invandring (Mattsson 2005:139). Integration, invandring och diskriminering har varit högaktuella ämnen för diskussion i Sverige under det senaste decenniet.

Inom språkvetenskapen är islamofobi och vithetsstudier relativt utforskade i modern tid. Delar av den vetenskapliga bakgrund som Idevall (2015) utgår från har sociologiskt och teologiskt perspektiv, och den språkvetenskapliga forskning som genomförts på temat rasism undersöker ofta hur människor utsätts för rasism på grund av sitt språkbruk och sin språkliga bakgrund, snarare än den diskurs där rasism återskapas och upprätthålls. Studier på temat andraspråksinlärning har visat hur vi använder språklig variation ”som medel för att skilja

mellan 'oss' och 'dom'" (Boyd & Bredänge 2014:437ff). Såväl historiska som aktuella samhällsförändringar, konsekvenser därav, språklig variation och människors uppfattningar om dessa företeelser har diskuterats (ibid). Ellen Bijvoet har studerat migrationsrelaterad språklig variation (2018, 2020 m.fl.) och pekat på ett behov av "medvetandehöjande insatser" för att förebygga att enskilda individer blir socialt exkluderade (Bijvoet 2018:170).

Dessa olika infallsvinklar på rasismens förekomst i samhället och dess effekter kan ses som kompletterande och inspirerande för varandra, och gemensamt för språkvetenskapliga studier om rasism är att de i slutänden efterlyser fortsatt forskning på området.

1.2 Syfte och forskningsfrågor

Syftet med denna undersökning är att kartlägga hur islamofobi kommer till uttryck i fem tidningsartiklar och deras kommentarsfält och på så sätt bidra till ökad medvetenhet och kunskap om den rasistiska diskursen. Ju mer information som tillgängliggörs, desto bättre förutsättningar får vi att skapa ett klimat där människor inte diskrimineras på grund av sin religion eller etnicitet.

Ambitionen är att skapa ett diakront perspektiv genom att besvara samma frågeställningar som Idevall (2015) och ställa våra resultat i relation till varandra. Jag utgår därför från två av Idevalls frågeställningar, och har därtill formulerat ytterligare två frågeställningar som sätter utvecklingen från 2015 till 2023 i fokus och därmed anlägger det diakrona perspektivet. De två frågeställningar som formulerats av Idevall är följande (Idevall 2015:43):

1. Hur punktualiseras föreställningar om muslimer, islam, svenskar och det svenska samhället?
2. Vilka svarta lådor ligger till grund för eller re_produceras i punktualiseringarna?

De frågeställningar jag kompletterar med för att skapa det diakrona perspektivet är följande:

3. Punktualiseras föreställningar om muslimer, islam, svenskar och det svenska samhället annorlunda 2023 mot 2015, och i så fall hur?
4. Hur har de svarta lådor som Idevall (2015) identifierar och beskriver förändrats från 2015 till 2023?

Punktualiseringar och *svarta lådor* är begrepp för föreställningar och förgivettaganden som blir synliga genom språklig interaktion. Skrivsättet *re_produceras* är menat att nyansera ordets betydelse och markera utrymme för potentiell förändring mellan de olika versionerna av vad det är som återskapas (reproduceras). Närmare redogörelser för dessa begrepp och skrivsätt finns i avsnitt 3.2 och 3.5.

1.3 Antirasistisk ståndpunkt

Eftersom temat för studien är islamofobi och mina analyser sker genom tolkning av interaktion är det befogat att jag redogör för min personliga ståndpunkt. Jag tillhör gruppen sekulariserade svenskar och diskrimineras i princip aldrig på grund av varken religion eller etnisk tillhörighet. Mina värderingar är antirasistiska och jag anser att förekommande diskriminering och förtryck bör belysas för att också kunna motverkas. Ju mer vi lär oss om

det som är obekant (alltså för mig: islamofobi), desto mer konstruktivt kan vårt deltagande i debatten och den pågående samhällsutvecklingen vara.

2. Idevalls studie

I det här avsnittet presenteras den forskning som uppsatsen utgår från på ett kort och övergripande sätt, med närmare presentation av framför allt dess syfte och frågeställningar. Material och metod redovisas i och med senare material- och metodavsnitt, eftersom den här uppsatsen till stor del efterliknar den tidigare forskningen. Även i resultatavsnittet finns närmare presentationer av relevanta delar av den tidigare forskningens resultat, eftersom jag jämför de respektive resultaten med varandra.

Som tidigare nämnt undersöker Idevall (2015) hur islamofobi uttrycks och förhandlas i offentlig debatt, och vilka uppfattningar som tas för givna och därmed inte förhandlas, men som ligger till grund för det som debatteras. Syftet med hennes studie är att undersöka hur diskriminering och privilegiering kontinuerligt återskapas i kommentarsfält till fem olika tidningsartiklar som diskuterar feminism och rasism. Artiklarna har fått totalt 2 131 kommentarer och Idevall har inkluderat samtliga kommentarer där *muslimer* och *islam* nämns i sin analys, samt svar på dessa kommentarer (totalt 292 kommentarer ingår i urvalet). Idevall utgår från en teori där varje deltagare ses som en aktör med makt att påverka interaktionen och förhandla om innehållet. Hon ser också att uppfattningar som yttras tenderar att kategorisera både fenomen, människor och annat som nämns, som mer eller mindre lika varandra, ibland med gemensamma egenskaper och ibland som varandras motsatser, vilket blottar värderingar och ståndpunkter. Med dessa perspektiv synliggör hon hur de olika kommentarerna upprätthåller, utmanar och förhandlar om (re_producerar) de uppfattningar som yttras.

I korta drag visar Idevalls resultat att kategorin islam och muslimer framställs i huvudsak homogent och att debattörernas uppfattning om denna kategori är nästan uteslutande negativ (Idevall 2015:55). Muslimer framställs till skillnad från svenskar som styrda av sin religion (ibid:56). Bilden av islam nyanseras i viss mån i materialet (ibid:58) och det förhandlas om vilken grupp som har den rätta trosutövningen – extremister eller ”muslimer i allmänhet” (ibid:57). Materialet visar också en uppfattning om att det är dåligt att vara ”för mycket” muslim (ibid:58) och att de sekulariserade och självständiga svenskarna är naiva och godtrogna som inte försvarar den svenska kulturen, utan snarare är ”så toleranta att de riskerar hela nationens väl” (ibid: 64). Islam beskrivs som ett hot mot både Sverige (ibid:61), kvinnor och jämställdheten (ibid:59) och uppfattningen om Sverige och *det svenska* framställs som tagen för given (ibid:63).

3. Teoretiskt ramverk

I det här avsnittet presenteras inledningsvis teoretiska utgångspunkter för undersökningen. Därefter definieras centrala begrepp innan det metodologiska ramverket och dess olika delar beskrivs.

Vår mänskliga hjärna uppfattar så många intryck att det vore omöjligt för oss att medvetet processa all information som likvärdig. Vår hjärna kategoriserar därför stora mängder intryck automatiskt för att avgöra vad vår aktiva tankekraft bör ägnas åt och inte (Allport 1954:20). Som Michael Billig konstaterar fungerar människans sätt att tänka som ”a process of locking the unfamiliar into safe, familiar categories”; vi placerar våra nya intryck inom de ramar vi redan har, i våra försök att bilda oss en uppfattning om saker och ting (Billig 1985:86).

Människan är av naturen benägen att jämföra sina intryck med tidigare erfarenheter, och Allport har en gång sammanfattat problematiken med detta: ”*Overcategorization* is perhaps the commonest trick of the human mind” (Allport 1954:8, kursivering i original). Han menar alltså att *överkategorisering* (det att kategorisera mer än vad som är nödvändigt) kan vara det vanligaste hysset som det mänskliga sinnet har för sig, och konstaterar även att kategorisering är oundvikligt för den som tänker med en mänsklig hjärna (ibid:20).

Om vi kategoriserar allt vi ser och hör så inkluderar den mekanismen även människor omkring oss. Vi sorterar våra intryck och vi ”minns i nätverk” (Melin 2004:22). När vi lagrar information bygger vi länkar mellan de bitar som hör ihop, och när vi behöver förstå nya intryck kan vår hjärna leta i sitt nätverk av informationsbitar som bygger på våra tidigare erfarenheter för att bygga en tolkning baserat på detta. Denna kategorisering som mekanism är alltså inte ett problem utan av allt att döma en förutsättning för tänkande (Allport 1954:20). Michael Billig diskuterar sambandet mellan fördomar och tolerans, och konstaterar att det oundvikliga mänskliga fenomenet *fördomar* i teorin lämnar lite (eller inget) utrymme för just tolerans (Billig 1985:80). Billig utgår från en definition av fördomar som en fixerad hållning baserad på stereotyper och en definition av tolerans som anpassningsbar och realistisk på så sätt att tolerans tar hänsyn till aktuella intryck och omständigheter (ibid). Utifrån denna diskrepans mellan fördomar och tolerans växer en problematik fram, när kategoriserandet av människor kombineras med subjektiva värderingar. När människor värderar varandra skapas en friktion mellan de grupper som inte är överens. När dessa människor dessutom börjar behandla varandra olika utifrån sina respektive värdegrunder har konflikten blivit ett faktum. Det är dessa konflikter, som bygger på kategorisering och särbehandling av människor, som studeras i den här undersökningen och i Idevall (2015).

3.1 Definitioner av rasism och islamofobi

För den här undersökningen definieras rasism som särbehandling och hierarkisering av människor ”utifrån essentiella föreställningar om ras, kultur, etnicitet och religion” i enlighet med Idevall (2016:17). Jag definierar islamofobi som rasism riktad mot muslimer och islam, vilket också ligger i linje med definitionen i Idevall (2015:49) som ursprungligen är formulerad av Gardell (2011:17). Den definitionen säger att islamofobi är ”socialt reproducerade fördomar om och aversioner mot islam och muslimer, samt handlingar och praktiker som angriper, exkluderar eller diskriminerar människor på basis av att de är eller antas vara muslimer och associeras till islam”.

3.2 Reproduktion

Termen *re_producera* förekom redan i inledningen, i en av frågeställningarna formulerade av Idevall (2015). Detta skrivsätt används (av bland andra Idevall 2015 & 2016) för att markera att det som återskapas – reproduceras – sannolikt inte är en identisk replika av sin föregångare, utan att återskapandet är en process där något förändras över tid (Idevall 2015:43, Idevall 2016:39). Skrivsättet är därför lämpligt för att beskriva hur en framställning av något upprätthålls och utvecklas i yttranden, där uppfattningar om det som framställs förhandlas mellan de parter som diskuterar. Utveckling sker gradvis, ofta genom många små förändringar som inte enskilt är avgörande, men som sammantaget skapar något nytt. Den uppfattning som en aktör¹ ger uttryck för kan utmanas eller nyanseras av en annan aktör,

¹ Begreppet *aktör* presenteras närmare i avsnitt 3.3.

vilket i slutänden kan innebära en framställning som är snarlik men inte identisk med sin motsvarighet i inledningen av debatten. Skrivsättet *reproduktion* används i kontrast till *reproduktion*, vars mening inte antyder någon potentiell förändring i processen och därmed utveckling av produkten eller resultatet. *Reproduktion* antyder ett utrymme mellan nyskapande och återskapande, och därmed potentiell (men för varje enskilt tillfälle ospecificerad) utveckling.

3.3 Metodologiskt ramverk: aktör-nätverksteori

För att visa hur rasism konstrueras i *interaktion* utgår Idevall (2015) från *aktör-nätverksteori* (ANT). ANT är ett metodologiskt ramverk som understryker att de *aktörer* som ett samhälle består av också är de som driver utvecklingen av det, genom de respektive *nätverk* som de alla är en del av. John Law presenterar ANT som en uppsättning verktyg och metoder för analys, och sociala konstruktioner som kontinuerligt genererade effekter av relationerna mellan de aktörer som ingår i det nätverk där den sociala konstruktionen förekommer (Law 2009:141). Aktörer kan vara individer, men också exempelvis materiella ting eller förutsättningar som på något sätt påverkar sammanhanget (Law 2009:141). I fallet tidningsartiklar och kommentarsfält är de teknologiska lösningarna en aktör, som skapar själva förutsättningarna för att interaktionen sker så som den sker. Även konceptet *ledarartikel* och verksamheten (*politisk*) *debatt* är exempel på icke-mänskliga aktörer i sammanhanget, som är avgörande för hur de mänskliga aktörerna betar sig och vilka ramar som finns för samtalet. I takt med att situationer utvecklas, individer yttrar sig och koncept *reproduceras* förändras även de nätverk som dessa aktörer utgör, och – i och med det – verkligheten. Idevall förklarar hur ANT ”spårar processer bakåt för att förstå [...] förändring steg för steg” (Idevall 2015:44). Sådant som sker inom ett nätverk kan alltså ses som orsaker till ytterligare skeenden inom samma nätverk.

På ett liknande sätt som Melin (2004) ser våra mentala föreställningar och allt vi vet strukturerat som ett komplext nätverk med kopplingar mellan de delar som på något sätt hör ihop, kan också samhället, människorna som det består av och de koncept som människorna utgår ifrån illustreras som ett nätverk, där människor och koncept eller andra ting som har någonting med varandra att göra är sammankopplade och därmed står i makt att påverka varandra. Det är alltså de aktörer som ett nätverk består av som också driver all förändring som sker i nätverket. Milroy & Milroy diskuterar nätverks omdvikliga instabilitet och hur språklig förändring sker genom att aktörer påverkar varandra (Milroy & Milroy 2009). De påpekar både att förändring sker långsammare ju starkare ett nätverk är, och att inget nätverk någonsin är helt stabilt – därav kontinuerlig förändring (ibid:92). När någon tillför en ny tanke som på något sätt utmanar en vedertagen sanning inom ett nätverk, kan den tanken enkelt sagt antingen förkastas av nätverket eller förändra den vedertagna sanningen, och på så sätt påverka gruppen och nätverket (*reproducera* nätverkets verklighetsuppfattning).

3.4 Kategorisering och partikularisering

Två begrepp som är centrala i denna undersökning är kategorisering och partikularisering, som är varandras motsatser och samtidigt förutsätter varandra (Billig 1985). Kategorisering handlar om att gruppera sådant som på något sätt liknar varandra, exempelvis att sätta kristendom, hinduism och islam i kategorin religioner och prata om dem utifrån vad de har gemensamt; de är alla någon sorts utgångspunkt för troende människor.

Partikularisering, däremot, handlar om att urskilja något unikt och prata om vad som skiljer något från mängden, exempelvis kristendom som den vanligaste religionen i Sverige eller kanske Michael Jackson som *The King of Pop*, och alltså överlägsen andra pop-artister. Att nämna Michael Jackson som pop-kung förutsätter dock att det finns en kategori av pop-artister till att börja med, och att han tillhör den kategorin. Han kan också tillhöra kategorin *sångare*, ihop med andra som kanske sjunger rock-musik och som därmed inte alls kan kategoriseras som pop-artister, men däremot som rock-artister. Detta exempel illustrerar hur kategorisering och partikularisering såväl är varandras motsatser som förutsätter varandra. Det syns även i följande exempel, som är hämtat från den första ledarartikeln i mitt material.

- (1) ”Böneutropen och tacokrydda har det gemensamt att båda är relativa nykomlingar i den nordiska kulturella faunan. Den senare är dock i högsta grad uppskattad och har tagit sig längre in i svenskheten än den förra.”

Utdrag från artikel 1. Steven Crosson, Dagen, 17 mars 2023

I exempel (1) kategoriserar Crosson böneutrop och tacokrydda som *relativa nykomlingar*, och partikulariserar i nästa mening tacokrydda som både uppskattad och etablerad men böneutrop som ingetdera. Det finns två kategorier som i praktiken representerar det normativa: *den nordiska kulturella faunan* och *svenskheten*. I den första meningen partikulariseras både böneutrop och tacokrydda från *den nordiska kulturella faunan* när de omnämns som *nykomlingar* i sammanhanget. I den senare meningen partikulariseras böneutrop och tacokrydda från varandra, när tacokrydda kategoriseras längre in i *svenskheten* än böneutrop. Att framställa något som tillhörande en kategori och att särskilja något ifrån en kategori är typiska sätt att uttrycka värderingar och uppfattningar. Många gånger visas en värdering så tydligt som i exempel (2), hämtat från artikel 2 i mitt material:

- (2) ”För att bryta alla de problem som skapats som en direkt följd av årtal av massinvandring, mångkulturalism och islamisering, behöver vi inte mer av samma sak, utan mindre. Sverige är ett av världens bästa länder, byggt på kristen värdegrund och upplysningens tankar och idéer.”

Utdrag från artikel 2. Richard Jomshof, Dagen, 21/4

I exempel (2) framgår det att en *kristen värdegrund* ingår i kategorin av saker som skapar *ett av världens bästa länder*, i det här fallet Sverige. Jomshof placerar *islamisering* i en kategori av saker som ligger till grund för *alla de problem som skapats* och som vi behöver mindre av. Sverige placeras i en kategori som består av *världens bästa länder*, vilket i sammanhanget ställs i direkt motsats till kategorin som ligger till grund för *alla de problem som skapats*.

Genom att systematiskt använda kategorisering och partikularisering som analysverktyg (Idevall 2015:46-47) kan föreställningar och värderingar synliggöras och därigenom kan uttryck för rasism också kartläggas. Idevall (2016) poängterar att föreställningen om vad som är normativt ligger till grund för att framställa något annat som avvikande. När det svenska är normen och islam partikulariseras därifrån – pekas ut som det avvikande – är det det svenska som privilegieras och det avvikande som diskrimineras (Idevall 2016:19).

3.5 Svarta lådor och punktualiseringar

Nästa begreppspar som hänger ihop med varandra och är centrala både i ANT och i den här undersökningen är *svarta lådor* och *punktualiseringar*. Uttrycket *svart låda* används för att

beskriva något som anses självklart i ett visst sammanhang, som ligger till grund för antaganden och som inte ifrågasätts (Idevall 2015:46). Ett tydligt exempel från Idevall (2015) är ”den kategoriska och självklara bild av Sverige, svenskarna och det svenska samhället” som aldrig ifrågasätts i materialet (ibid:63). Det som anses ingå i *svensk kultur, kristna traditioner, kristna värderingar* och *demokrati* är alltså inte ämne för debatt, utan ingår i det hon kallar *den svarta lådan Sverige*.

Det som däremot debatteras är sådant som inte anses självklart, och processen genom vilken olika kategorier *framställs* på olika sätt är *punktualisering*. Om svarta lådor är sådant som inte ifrågasätts så är punktualiseringar påståenden som snarare ger upphov till reaktioner, alltså yttranden som ingår i den förhandling som kännetecknar debatt. Punktualiseringar är den process där aktörer hävdar något och presenterar en potentiell sanning som är instabil i sin kontext (Idevall 2015:45). Vartefter samhället utvecklas tenderar nya händelser och företeelser att synas i den aktuella diskursen, när människor reder ut hur det nya ska kategoriseras och vad som behöver partikulariseras från vad. Så länge man inte är överens om vad som gäller så räknar ANT aktörernas förhandlingar som en punktualiseringsprocess.

Punktualiseringar och svarta lådor hänger ihop genom förändring; en uppfattning som slutar ifrågasättas har därmed *svartlådats* (Idevall 2015:46). Inte ens svarta lådor är bestående över tid, utan *packas upp* i takt med att samhället (och därmed diskursen) förändras. Idevalls (2015) beskrivningar av svarta lådor är bildliga; hon beskriver dem som lådor med lock som kan packas upp, vara väl förslutna eller läcka, vilket syns på att de punktualiseras. Begreppet kan tolkas som att innehållet i lådan är en accepterad sanning, något som ligger till grund för en aktuell debatt i en given situation, på samma sätt som den svarta låda som förknippas med flygplan finns för att bevara data som kan ge en verklighetsförankrad berättelse av just sanningen.

Människor är alltså aktörer, som kategoriserar för att kunna förhålla sig till de intryck de möter, vilket också innebär att de kategoriserar varandra. Utifrån ANT befinner sig alla aktörer i en ständig process av att förhålla sig till de nätverk de ingår i, och dessa nätverk är oundvikligen föränderliga. När nya kategorier skapas kan dessa vara delvis relaterade till de gamla men också i någon mån partikulariserade från tidigare kategorier, och dessa processer är ständigt pågående i den sociala världen.

4 Material

Idevall (2015) har studerat punktualiseringar av *islam, muslimer, svenskar* och *det svenska samhället* och belyst islamofobi. Hennes material är fem tidningsartiklar och deras respektive kommentarsfält. För att göra en undersökning som i möjligaste mån är jämförbar med Idevalls resultat har jag valt att också studera just ledarartiklar, repliker på dessa och deras kommentarsfält.

För att hitta mitt material använde jag Mediearkivet och sökte efter tidningsartiklar som innehåller orden *islam* och *muslimer*, publicerade i svenska magasin och tidskrifter under de senaste 30 dagarna. Jag såg det inte nödvändigt att inkludera *svenskar* och *det svenska samhället* för att kunna analysera hur dessa framställs, eftersom jag valt svenska publikationer och fann ett ganska snävt resultat med ytterligare avgränsning. Särskilt formuleringen *det svenska samhället* var problematiskt att inkludera i sökningen, eftersom det är en specifik formulering. Jag bedömer inte att den behöver finnas med i en artikel för att den ska följa temat, till skillnad från orden *islam* och *muslim*.

Genom sökningen fann jag en debattartikel som gjorde replik på en tidigare ledarartikel, och genom dessa artiklar ytterligare en relaterad ledarartikel och två repliker som ingick i

samma debatt, men som inte syns i min sökning. Alla fem artiklar kvalificerade för mitt material eftersom de ingår i samma debatt, innehåller mina sökord och behandlar det aktuella temat. Artiklarna diskuterar ett politiskt förslag om att förbjuda böneutrop i Sverige, och varje artikel har fått cirka 35 kommentarer var. Som framgår av Tabell 1 är artiklarna publicerade mellan den 17 mars och 21 april 2023. Jag har hämtat material från kommentarsfälten fram till den 28 april 2023, med den senaste kommentaren publicerad den 27 april. Debatten har alltså pågått under totalt sex veckor. Komplet materialförteckning finns även sist i uppsatsen.

Samtliga artiklar i mitt material är publicerade av tidningen Dagen, som är en rikstäckande kristen tidning med politiskt obunden ledarsida (Om Dagen 2023). Det bör nämnas att artiklarna i mitt material inte har en lika bred målgrupp som artiklarna i Idevalls material, vilket bland annat syns på antalet kommentarer i de respektive materialen (se tabell 1 och tabell 2 nedan). De likheter mellan våra material som motiverar en jämförelse av våra resultat är att båda materialen debatterar aktuell politik, att materialet är publicerat i svenska medier och att muslimer och islam omtalas i debatten.

Materialet i Idevall (2015) är hämtat från SVT Debatt (som inte längre publicerar debattartiklar), Aftonbladet, Newsmill (debattforum som var aktivt 2008-2013) och Dagens Nyheter. Målgruppen för tidningen Dagen kan inte sägas motsvara den breda allmänheten i det sekulariserade Sverige, men de artiklar som publicerats och den debatt som förts i kommentarerna utgör ett väl avgränsat material som lämpar sig för de förutsättningar som råder för den här undersökningen. Dagen har ett mindre antal läsare än de tidningar Idevalls material är utgivna på (ungefär en tiondel så många läsare som Dagens Nyheter). Jag har alltså valt materialet på grund av dess relevans med hänvisning till de sökord jag använde och för att det är publicerat nyligen.

Angående urval bland kommentarerna i kommentarsfälten består Idevalls urval av ”samtliga kommentarer där islam eller muslimer nämns, samt eventuella svar på dessa” (Idevall 2015:53). Mitt urval består av de kommentarer som debatterar det centrala temat, vilket i dessa artiklar är böneutrop. De kommentarer som inte inkluderats i materialet är exempelvis de som enbart diskuterar kristendomen, Jesus och bibeltolkningar, och därmed inte kan analyseras i syfte att undersöka hur islamofobi kommer till uttryck. Denna typ av kommentarer är att förvänta sig i och med den kristna kontexten, men irrelevanta för min undersökning. Med detta urval ingår 124 av materialets totalt 187 kommentarer i min analys.

På nästa sida visar tabell 1 en översikt över artiklarna i mitt material, och tabell 2 en översikt över det material som ingår i Idevall (2015). Som framgår av tabell 1 och 2 är det totala antalet kommentarer i Idevalls material mer än tio gånger så stort som i mitt material, vilket är en effekt av att de medier hennes material är publicerat i når fler än vad tidningen Dagen gör. Merparten av kommentarerna i hennes material förekommer i SVT Debatt, och även i Aftonbladet. Det är dock en mindre andel kommentarer i hennes material som är relevant för analys (292 av 2 131), medan merparten av kommentarerna i mitt material behandlar det aktuella temat och därmed är relevanta för analys (124 av 187).

Slutligen bör nämnas att artiklarna i mitt material gör replik på varandra, och alltså debatterar emot varandra. Artikel 1 är skriven som ett svar på ett instagram-inlägg publicerat av Sverigedemokraterna. Artikel 2 är skriven av Richard Jomshof (sverigedemokratisk politiker) och tar replik på artikel 1. Artikel 3 är skriven av samma ledarskribent som artikel 1, och tar replik på artikel 2. Även artikel 4 tar replik på artikel 2, och kommenterar samtidigt debatten som helhet. Artikel 5 är skriven av Richard Jomshof, tar replik på artikel 4 och står även som slutreplik för debatten.

Artikel nr	Datum	Artikels position	Artikels rubrik	Skribent	Totalt antal kommentarer	Antal i urval
1	17/3	Ledarartikel	Nej SD, det går inte att förbjuda böneutrop	Steven Crosson	40 (varav 4 st raderats av moderator)	31
2	29/3	Replik	Omöjligt att likställa kyrkans klockringning med muslimskt böneutrop	Richard Jomshof	29	24
3	29/3	Ledarartikel	I ett fritt samhälle får man stå ut med att höra religiösa ljud då och då	Steven Crosson	35	27
4	6/4	Replik	Muslimerna i Sverige förvandlas till en invaderande hotfull massa i Jomshofs narrativ	Kristina Patring	33	11
5	21/4	Slutreplik	Finns mycket som följer av islam som inte är accepterat i Sverige	Richard Jomshof	50 (varav 1 raderats av moderator)	31
				Totalt antal kommentarer:	187	124

Tabell 1. Översikt över artiklarna i mitt material.

Artikelförfattare, rubrik, datum och medium	Antal kommentarer	Antal i urval
Bahareh Andersson, "Maria Sveland, din tolerans ger högerextremisterna spelrum", 18 feb 2012, SVT debatt	1 398	236
Anders Lindberg, "Breivik hatade det politiskt korrekta", 11 feb 2012, Aftonbladet	615	47
Malin Stenman, "Sveland gör feminismen en otjänst", 13 feb 2012, Newsmill	57	3
Fredrik Segerfeldt, "Desperat vänster kopplar Breivik till borgerligheten", 11 feb 2012, Newsmill	50	3
Dilsa Demirbag-Sten, "Vänstern måste formulera principer för en gemensam framtid", 17 feb 2012, Dagens nyheter	11	3
Totalt	2 131	292

Tabell 2. Översikt över artiklarna i Idevall (2015).

Tabell 2 är återgiven enligt Idevall (2015:52, tabell 1), så när som på rubriken *Antal i urval*, som i Idevall (2015) är *Mitt urval*, och namnet *Bahareh*, som i Idevall (2015) är felstavat *Bahare*. Jag har också anpassat tabellen med fetstild text i översta och nedersta raderna, för tydlighetens skull.

4.1 Etiska överväganden

Att samla in material utan godkännande kräver försiktighet. Som stöd i dessa överväganden använder jag de riktlinjer som Myrendal sammanfattat (Myrendal 2015:105f), och finner samma slutsatser som Idevall (2015) har kommit till i det etiska dilemman. Myrendals sammanfattning bygger på rapporter från Association of Internet Researchers som också Franzke m.fl. (2020) hänvisar till. De övergripande riktlinjerna är 1) hur känslig är informationen i materialet och 2) hur tillgängligt är materialet för allmänheten (Myrendal 2015:105, min översättning)? Vidare rekommenderas den som står inför etiska forskningsdilemman att överväga bland annat om information som redovisas bör anonymiseras på något sätt.

Materialet består av yttranden inklusive politiska ställningstaganden, vilket ofta anses vara känslig information. Min bedömning är att de kommentarer som ingår i materialet varken utmärker sig eller avviker från den normala politiska debatten på sådant sätt att ytterligare publicering av dessa yttranden skulle utgöra en risk för någon av skribenterna. Materialet är i det här fallet helt offentligt. Det krävs ingen inloggning för att läsa kommentarsfältet och som Myrendal konstaterar kan denna fråga besvaras med ett antagande om vad deltagarna själva kan tänkas förvänta sig; i det här fallet kan inlägg i en offentlig debatt förväntas läsas av allmänheten och således anses vara offentligt material (Myrendal 2015:107).

Angående anonymisering av materialet har jag, i likhet med Idevall (2015), valt att inte presentera citerade inlägg eller exempel på formuleringar med exakt källhänvisning eller namn på den som kommenterat, eftersom det inte fyller något syfte för analysen.

5 Resultat

I det här avsnittet redovisas min analys och de slutsatser jag dragit. Jag lyfter också fram likheter och skillnader mellan Idevalls och mitt resultat och anlägger därmed det diakrona perspektivet mellan 2015 och 2023.

5.1 Punktualiseringar av kyrkklockor och böneutrop

Kyrkklockor och böneutrop är centrala ting i materialet. Jag presenterar inledningsvis ett citat som tydligt illustrerar hur kategorisering och partikularisering hänger ihop, och där skribenten yttrar en av materialets återkommande uppfattningar. Exempel (3) är hämtat från den första ledarartikeln (Dagen 17/3).

- (3) ”Men för den stora majoriteten svenskar är böneutrop, till skillnad från ringandet i kyrkklockor, något nytt och otypiskt.”

Utdrag från artikel 1. Steven Crosson, Dagen, 17/3

I exempel (3) kategoriseras *den stora majoriteten svenskar* som en homogen grupp med en uppfattning om att böneutrop är *något nytt och otypiskt*, där formuleringen *otypiskt* kan tolkas

som *otypiskt svenskt*. Böneutrop och kyrkklockor kategoriseras ihop som saker som *den stora majoriteten svenskar* generellt har en uppfattning om (och med omvärldskunskap även som ljudande och därmed i någon mån motsvarande praktiker av islam respektive kristendom). Samtidigt partikulariseras *böneutrop* från *ringandet i kyrkklockor*, inom de kategorier de båda tillhör, genom att Crosson uttryckligen säger att böneutrop *är något som ringandet i kyrkklockor* inte är. Han redovisar en uppfattning som tillskrivs *den stora majoriteten svenskar*, vilken läsaren kan anta att han själv tillhör. Han punktualiserar denna uppfattning som rådande norm och böneutrop som något avvikande. Den punktualiseringen, och att generalisera *majoritetens* uppfattning om kyrkklockor och böneutrop, reproducerar den privilegierade positionen för det normativa och därmed även diskrimineringen av det som förknippas med böneutrop (islam).

Även exempel (4) är hämtat från samma ledarartikel (Dagen 17/3), men i det här yttrandet hävdar Crosson en problematik med partikulariserandet av *Svenska kyrkans klockringning* från *det melodiosa böneutropet*, med hänvisning till att de båda kan kategoriseras som *religiös ljudbild*.

- (4) ”Att Svenska kyrkans klockringning skulle vara essentiellt skilt från det melodiosa böneutropet är problematiskt att hävda. Båda handlar om religiös ljudbild. Vem ska avgöra vilket innehåll som är godtagbart, och vad som är oacceptabelt? Inte staten, enligt vår egen grundlag.”

Utdrag från artikel 1. Steven Crosson, Dagen, 17/3

Problematiken motiveras i exempel (4) genom att hänvisa till *vår egen grundlag*, vilket skulle kunna syfta till Religionsfrihetslagen (Regeringskansliet), men eftersom denna inte är en grundlag kan hänvisningen antingen tänkas åsyfta Yttrandefrihetsgrundlagen (Regeringskansliet) eller helt enkelt vara faktamässigt felaktig. Oavsett graden av korrekthet i hänvisningen syns en del av *den svarta lådan Sverige* (se avsnitt 4.5 om svarta lådor och punktualiseringar), nämligen vår demokrati och det lagstiftade skyddet för yttrandefrihet och religionsfrihet. Essensen i kommentaren i exempel (4) diskuteras vidare i avsnitt 5.8, men tas inte upp vidare på temat punktualiseringar av kyrkklockor och böneutrop, eftersom den essensen även tangerar flera andra resultat som redovisas i kommande avsnitt.

5.2 Den svarta lådan Sverige packas upp

En skillnad mellan mitt material och Idevall (2015) är att svensk kultur och kristendom diskuteras och förhandlas i mitt material, vilket visar punktualisering och upppackningsförsök av *den svarta lådan Sverige*. Exempel (5) visar en kommentar som förhandlar *kulturarvet*, *kristendomen* och deras respektive beständighet.

- (5) ”Avslutningsvis är det alltid lite problematiskt när vi ska tala om kulturarvet. Kristendomen har i stort sett inte mer än tusen år på nacken i vårt land. Kulturhistorien är betydligt äldre än så. Men om man välsignar kristendomens ankomst kanske man kan vara generös nog att välsigna även andra ankomster? Eller ska vi frysa läget just nu?”

Kommentar till artikel 1.

I exempel (5) partikulariseras *kristendomen* från *kulturhistorien*, genom att kulturhistorien beskrivs som *betydligt äldre* och därmed anses mer etablerad och stabil än kristendomen.

Detta är en av många kommentarer som belyser förändring över tid genom att påpeka att Sverige inte alltid har varit det land som det är idag.

I exempel (6) framställs en uppfattning om att kristendomen *bör fortsätta ha en särställning bland andra religioner i Sverige*. Denna kommentar partikulariserar kristendomen från *andra religioner i Sverige* och använder dess historiska *prägel* som argument för detta särskiljande. Att kommentaren använder formuleringen *bör fortsätta ha* antyder att motsatsen är uppe för debatt, alltså att kristendomens särställning är hotad. Eftersom ”de svenska och i grunden kristna traditionerna och värderingarna” ligger till grund för det Idevall kallar *den svarta lådan Sverige* (2015:63), bedömer jag denna kommentar som att den svarta lådan är på väg att packas upp. Kommentaren i exempel (6) hade inte behövt försvara varken kristendomens *prägel* eller *särställning* om dessa var självklara i debatten.

- (6) ”[...] Det går väl knappast att i ett kommentarsfält som denna [sic] redogöra för hur kristendomen som religion har satt sin prägel på hela vårt samhället [sic]. [...] Att kristendomen bör fortsätta ha en särställning bland andra religioner i Sverige (som t.ex. att det är okej med kyrkklocka, men inte böneutrop), är det en orimlig tanke?”
Kommentar till artikel 1.

En svart låda har tidigare definierats som något som anses självklart och som inte ifrågasätts. Kommentarererna i det här materialet ifrågasätter just vad som kan kategoriseras som svenskt och inte. Följande är citerat från Idevall (2015:64):

I kommentarerna görs det tydligt att muslimer inte anses vara en del av det svenska. Det skrivs om muslimer i Sverige och snarare än [sic] Sveriges muslimer, svenska muslimer eller kort och gott svenskar.

Idevall konstaterar vidare att hennes material inte visar ”några tendenser till att inkludera muslimer i definitionen av det svenska” (Idevall 2015:65). Detta resultat står i kontrast mot exempel (7) och (8). I exempel (7) kategoriserar formuleringen *svenska böneutrop* dessa böneutrop som en del av *det svenska*, och i exempel (8) förekommer just den formulering som Idevall, enligt citatet ovan, menar kan tolkas som att muslimer ”anses vara en del av det svenska”, nämligen *landets muslimer*, som jag bedömer jämförbart med Idevalls formulering ”Sveriges muslimer”. Dessa kommentarer punktualiserar en uppfattning som i någon mån kategoriserar både böneutrop och muslimer som *svenska*.

- (7) ”De svenska böneutropens historia är mycket kort [...]”
Utdrag från artikel 1. Steven Crosson, Dagen, 17/3

- (8) ”Men det sorgliga är: Den hemiska känsla som landets muslimer ska behöva känna; att de bara får vara här på ren nåd.”
Kommentar till artikel 5.

Mitt material visar punktualiseringar som både packar upp denna svarta låda och som försöker bevara den. Exempel (9) beskriver *den svenska kulturen* som *mångkulturell*, till skillnad från *homogen som för 700 år sen*, vilket påminner om den förändring som sker över tid. Denna kommentar framställer *den svenska kulturen* som något föränderligt snarare än en statisk uppfattning.

- (9) ”Nu är den svenska kulturen inte längre homogen som för 700 år sen, utan mångkulturell. Sen får du tycka vad du vill”
Kommentar till artikel 1.

Exempel (10) och (11) är skrivna av samma debattör, som hänvisar till rättsliga och moraliska perspektiv, svensk rättstillämpning och etiska och moraliska principer i sin argumentation för att böneutropen ska vara tillåtna.

- (10) ”Det är självklart ur både rättsliga och moraliska perspektiv att böneutropen ska vara tillåtna.”
Kommentar till artikel 1.

- (11) ”Det handlar om huruvida det är förenligt med svensk rättstillämpning och etiska och moraliska principer att förbjuda böneutrop från moskéer, vilket jag hävdar att det inte är.”
Kommentar till artikel 1.

Denna debattör beskriver sitt eget konstaterande som *självklart*, och framställer därmed *svensk rättstillämpning*, etik och moral som en svart låda som behöver försvaras för att bevara. Om debattören hade sett den lagstiftade demokratin som stabil och ohotad så hade hen inte haft någon anledning att påminna om den.

5.3 Yttrandefrihet och religionsfrihet

Även exempel (12) hänvisar till att *yttrandefrihet och religionsfrihet* – vilka i sammanhanget kan anses ingå i *den svarta lådan Sverige* – är oförenligt med ett förbud mot böneutrop, men antyder samtidigt att skribenten ändå försöker hitta ett skäl till ett sådant förbud, genom att beskriva det sökandet som ett *svårt* uppdrag. Såväl exempel (10) och (11) som (12) utgår alltså från de friheter som svensk lagstiftning skyddar, men argumenterar för varsin sida av debatten om förbud mot böneutrop.

- (12) ”Jag håller med om att det är svårt att hitta ett skäl till att förbjuda böneutrop som är förenligt med grundläggande idéer om yttrandefrihet och religionsfrihet.”
Kommentar till artikel 1.

Dessa förgivettaganden om den svenska lagstiftningen visar att yttrandefrihet och religionsfrihet ligger till grund för debatten och används som utgångspunkt, men är inte ämne för debatt. Deltagarna påminner varandra vid upprepade tillfällen om att de *självfallet* får tycka vad de vill (se: exempel 9 ovan, exempel 13, 14 nedan), vilket ibland verkar fungera rättfärdigande för respektive skribents rätt att hävda sig – som en påminnelse till sina motståndare om att de är berättigade att yttra sin kommentar. I exempel (14) används samma påminnelse för att rättfärdiga även motståndarens yttrande, vilket ytterligare befäster yttrandefriheten som en stabil svart låda, särskilt eftersom dessa kommentarer också antyder att debattörerna inte uppskattar yttrandefriheten, oavsett om den är självklar i sammanhanget.

- (13) ”[...] bemöt gärna mitt inlägg från det perspektivet. Sedan får du självfallet tycka precis vad du vill om islam. Det är också en fin rättighet vi har i vårt land. Eller hur?”
Kommentar till artikel 1.

- (14) ”Självt tycker jag att den ideologi som Richard Jomshof företräder är avskyvärd. Men jag får naturligtvis finna mig i att i ett demokratiskt samhälle så har han sin fulla rätt att framföra sina intoleranta vidrigheter.”
Kommentar till artikel 2.

Exempel (14) kallar artikelskribentens yttranden för *intoleranta vidrigheter* vilket visar att den här debattören inte uppskattar att artikelskribenten har rätt att yttra sig. Även exempel (13) använder, i och med sin avslutande (och provocerande) fråga *Eller hur?*, en ironi som antyder att motdebattören sannolikt inte håller med, eller åtminstone är missnöjd med det som just konstaterats, nämligen att yttrandefrihet är *en fin rättighet vi har i vårt land*, som berättigar alla sidor av den här debatten.

5.4 Det hotade Sverige

Avsnitt 5.2 visar flera exempel som antyder att kristendomens särställning som enskilt största religion är hotad, och att islam framställs som det hotfulla. Även exempel (4) ovan, som är ett utdrag från artikel 1, sammanfattar den artikelns huvudbudskap, nämligen att ett förbud mot religionsutövande med vår lagstiftning skulle innebära ett förbud mot utövandet av kristendomen. Detta eftersom förbud riktade mot enskilda religioner hindras av lagstiftning som skyddar mot diskriminering. Exempel (4) frågar vem som *ska avgöra vilket innehåll som är godtagbart, och vad som är oacceptabelt*, alltså hur man skulle diskriminera om man nu skulle börja välja vilken religion som ska få utövas och inte, vilket inte kommer ske så länge vår lagstiftning skyddar mot sådan diskriminering. Det instagram-inlägg som artikel 1 är en reaktion på antyder dock att just böneutrop skulle vara aktuellt att förbjuda, och det inlägget är postat av ett av de partier som ingår i riksdagen och som samarbetar med regeringen. Crosson (ledarskribent artikel 1) pekar alltså på Sverigedemokraternas politik som hot mot utövandet av kristendomen, vilket paradoxalt nog också utgör ett hot mot den svarta lådan Sverige, där kristna värderingar ingår enligt Idevall (2015). Hotet mot Sverige och kristendomen är en av likheterna mellan Idevall (2015) och mitt material. Flera kommentarer hänvisar till siffror som visar en ökande trend för *antalet muslimer i Sverige* (exempel 15), och hävdar att böneutrop *proklamerar den andliga makten över ett område* och är något man *är tvungen lyssna på* (exempel 16).

- (15) ”[...] trenden för antalet muslimer i Sverige. En utmaning för Sveriges kristenhet. Vad händer under nästa 70 år? Hur många moskéer kommer det att finnas då? Och hur många kyrkor?”
Kommentar till artikel 1.

- (16) ”Tyvärr har min kommentar tagits bort men ja, det muslimska böneutropet proklamerar den andliga makten över ett område. Som medborgare är man tvungen lyssna på ett böneutrop vare sig man vill eller inte. [sic] Varför böneutrop inte är jämförbart med kyrkklockor. Kyrkklockor innehåller ingen trosbekännelse eller proklamation utan markerar bara tid samt har varit en del av den svenska kulturella samhällssfären i mer än 700 år.
Kommentar till artikel 1.

Bilden av *islamiseringen* av Sverige framställs som dramatisk och akut i exempel (17) och (18). Exempel (17) hävdar att vi *snart* har ett Sverige *där islam är statsreligion och vi lever efter Sharialagar* och exempel (18) kategoriserar *sharia och islamiseringen* som saker Sverige (eller dess invånare, eller människor i allmänhet, underförstått enligt kontext) behöver skyddas från. Formuleringen i exempel (15), att *muslimer i Sverige är en utmaning för Sveriges kristenhet*, och i exempel (16), *varför böneutrop inte är jämförbart med kyrkklockor*, partikulariserar *muslimer* och *böneutrop* från kategorin av sådant som är hotat i sammanhanget: *Sveriges kristenhet* (exempel 15), *den svenska kulturella samhällssfären* (exempel 16) och *Sverige* (exempel 18). Muslimer och böneutrop, men även *sharia och islamiseringen* (exempel 18) kategoriseras som hotfullt och farligt.

(17) ”[...] Sverige håller på att bli islamiserad och snart har vi ett land där islam är statsreligion och vi lever efter Sharialagar.”

Kommentar till artikel 2.

(18) ”skyddet mot sharia och islamiseringen är otillräckligt.”

Kommentar till artikel 5.

Det svenska framställs alltså som hotat och *islamiseringen* som det hotfulla, även om båda kategorierna framställs som mer eller mindre heterogena, vilket vi ska fokusera på härnäst.

5.5 Islam som kategori

Idevall redovisar att islam framställs som en homogen kategori i de allra flesta fall (Idevall 2015:55) men också att denna framställning ifrågasätts av kommentarer som menar att muslimer är en heterogen grupp (Idevall 2015:58). Så är fallet även i delar av mitt material, dock inte i merparten av det. I den större delen av materialet (de första tre artiklarna med tillhörande kommentarer) finns bara enstaka kommentarer som i någon mån heterogeniserar framställningen av islam, enligt exempel (19) och (20).

(19) ”Citerar nedanstående från Wikipedia [...] ’År 2017 uppskattades antal personer i den svenska befolkningen som identifierar sig som muslimer till 810 000.[3] Av dessa bedöms omkring en tredjedel vara praktiserande muslimer. [...]’”

Kommentar till artikel 1.

(20) ”Har muslimska vänner som anser att de inte vill höra böneutrop i svenska städer de vill kunna leva sekulariserade liv som så många andra. [...]”

Kommentar till artikel 1.

Exempel (19) är delvis citerat från Wikipedia, som alltså i sin tur har partikulariserat *praktiserande muslimer* från *personer i den svenska befolkningen som identifierar sig som muslimer* och därmed heterogeniserat framställningen av muslimer. Exempel (19) beskriver de preferenser angående böneutrop som *muslimska vänner* har, och kan därmed sägas heterogenisera framställningen av muslimer i den aktuella diskussionen. Föreställningen om islam som homogen kategori kan därmed inte konstateras vara en färdigpackad svart låda, men däremot på väg att bli en sådan, och föreställningen om islam som något negativt kan konstateras vara en del av den lådan. Föreställningen om islam som homogen kategori blir inte ifrågasatt förrän i slutet av debatten, vilket innebär att en snävare avgränsning av mitt

material (exempelvis enbart artikel 1, eller artikel 1-3, och deras kommentarsfält) hade visat att den svarta lådan islam som homogen och även negativ kategori är så gott som färdigpackad. Så är alltså inte fallet i och med artikel 4 och dess kommentarer, där framställningen av islam och muslimer nyanseras enligt exempel (21).

- (21) ”Texten drar paralleller mellan islam och [...] våldsbejakande islamism, gift, våld, påtvingad territoriell makt (det vill säga invasion), hat, kvinnoförtryck och hot mot vår demokrati. Ingenstans nämns vanliga muslimska människor. Muslimer som är familjemedlemmar, grannar, vänner, kollegor, medmänniskor. Som har konverterat till islam, fötts här eller flytt hit. Muslimer som är medborgare i detta land förvandlas i den här typen av narrativ till en invaderande hotfull massa. Narrativets poäng är att du ska bli rädd för denna massa.”

Utdrag från artikel 4. Kristina Patring, Dagen, 6/4

Patring påpekar alltså att de föregående texterna i debatten framställer islam som relaterat till bland annat *våldsbejakande islamism, gift, våld [...] hat, kvinnoförtryck och hot mot vår demokrati* (exempel 21 ovan), vilket är representativt för merparten av materialet (exempel 22, 23, 24 nedan). Patring sätter också fingret på kategoriseringen av muslimer som *en invaderande hotfull massa som du ska bli rädd för* (exempel 21 ovan). I och med Patrings påpekanden står de punktualiseringar som görs, där muslimer framställs som en negativ kategori, inte oemotsagda i debatten, och de kan därmed inte sägas ha packats till en svart låda bestående av islam som något uteslutande negativt.

I det följande presenteras några exempel på hur islam punktualiseras som en homogen kategori. Exempel (22) har hämtats från den andra artikeln i materialet, som gör replik på den inledande ledartiteln.

- (22) ”Vad gäller Muhammed vet vi, både genom historieskrivningar och genom Islams egna texter, att han var en slavhandlare, en militär ledare och man av krig. Han ledde flera militära kampanjer med allt vad det innebär i form av dödande och lidande. [...] böneutrop tvingar däremot på medborgare en religiös åskådning, i det här fallet dessutom en åskådning som bidragit till så mycket våld och hat. Det Steven Crosson kallar religionsfrihet blir i själva verket ett tvång. [...] Det islamistiska giftet sprids inte minst från många av de moskéer som nu finns på svensk mark. Det handlar om en lång rad moskéer med kopplingar till islamistiska skurkstater. Moskéer vilka sprider hat mot kvinnor, homosexuella, judar och icke-muslimer samt mot våra demokratiska institutioner.”

Utdrag från artikel 2. Richard Jomshof, Dagen, 29/3

Exempel (22) innehåller mycket av det Patring påpekar i exempel (21), såsom *våld, hat, tvång* och *det islamistiska giftet*. I exempel (23) framställs islam som våldsamt med formuleringar som *terror och svärdets makt, utnyttjandet av godtrogna och välvilliga människor*, och slutligen som *en brutal synnerligen antidemokratisk politisk erövring*. Denna kommentar punktualiserar islam som kraftigt negativt och hotfullt, i linje med avsnittet om *det hotade Sverige* ovan.

- (23) ”Vad böneutropen symboliserar är ett politiskt territoriellt erövrande. När det islamska politiska våldet inte längre kan spridas med terror och svärdets makt används list och utnyttjandet av godtrogna och välvilliga människor enligt en väl utstuderad och

definierad plan. För islam är inte bara en personlig religion som alla människor är fria att ta ställning till, utan en brutal synnerligen antidemokratisk politisk erövring.”
Kommentar till artikel 1.

Exempel (24) är det avslutande stycket i den första ledarartikeln, och utöver att det antyder att böneutrop är något *man* inte tycker om, sammanfattar det Crosssons poäng med att det finns *en princip* som skyddar *alla religioners frihet*, och att den är *viktig att stå upp för*. Han skriver också att *religioner måste få finnas, höras och synas, även i det offentliga rummet*.

(24) ”Man behöver verkligen inte tycka om ljudet av böneutrop. Likväl finns det en princip som är viktig att stå upp för: religioner måste få finnas, höras och synas, även i det offentliga rummet. Så även de religioner vi inte tillhör själva. Så även de religioner vi inte tycker om. Inskränkts en religions frihet inskränks alla religioners frihet.”
Utdrag från artikel 1. Steven Crosson, Dagen, 17/3

Crosson använder ordet *vi* för att gruppera de människor som *inte [själva] tillhör* och *inte tycker om* vissa religioner, och det generellt inkluderande ordet *man* för att specificera vem som *inte behöver [...] tycka om ljudet av böneutrop* – och som därmed är fri att ogilla dem. De stora grupperna människor som inkluderas (*vi* och *man*) indikerar en normativitet i att ”inte tycka om”, vilket privilegierar de som inte tycker om böneutrop och religioner och sätter just böneutrop och *de religioner vi inte tycker om* i en diskriminerad position. Användandet av ordet *verkligen* som förstärkning till det man inte behöver göra antyder att Crosson behöver understryka och förtydliga detta. Ordvalen indikerar att han kanske förväntas hävda att man faktiskt behöver tycka om både ljudet av böneutrop och de religioner vi inte tillhör själva. Hans artikel menar att böneutrop inte går att förbjuda – han argumenterar alltså till fördel för muslimers rätt att utöva sin religion – och i sitt avslutande stycke poängterar han att det är just principerna som är viktiga, inte att *tycka om* det som principerna skyddar, vilket han ju antyder att man i allmänhet inte gör. Exempel (24) ingår således i punktualiseringen av islam som homogen och negativ kategori.

5.6 Nyansering av kategorin muslimer

Som tidigare nämnt nyanseras framställningen av muslimer efter den fjärde artikeln, då Patring direkt påpekar att ”vanliga muslimska människor [...] som är familjemedlemmar, grannar, vänner” dittills varit helt osynliga i debatten (Dagen 6/4). Den framställning av islam och muslimer som en genomgående negativ kategori punktualiseras som heterogen i exempel (25, 26, 27) nedan, som hämtats från kommentarsfälten till de fjärde och femte artiklarna.

(25) ”Eftersom diskussionen om böneutrop förskjutets [sic] till att handla om islamism och islam tycker jag det är viktigt att tydliggöra skillnaden mellan Islam och Islamism? [...]”
Kommentar artikel 4.

(26) ”[namn] och [namn] snurrar i vanlig ordning till begreppen. Ena stunden pratar de om Islam, i nästa andetag är det islamism.
Syftet är naturligtvis att på ett bedrägligt sätt vilseleda genom att få människor att tro att det är samma sak.
Det är så fruktansvärt skamligt av [namn] att beskylla djupt troende och rättfärdiga

muslimer, som i handling står Gud lika nära som vilken självgod kristen som helst, för att vara islamister.”

Kommentar artikel 5.

- (27) ”Läs Qur'an själv! IS är de äkta muslimerna, de som följer Mohamed och hans liv. De flesta ”muslimer” som lever i Sverige kan jämföras med en ”kristen” som går i kyrkan vid Jul och vid olika konserter.”

Kommentar artikel 5.

Exempel (25) och (26) påpekar att islam och islamism inte är *samma sak* och partikulariserar därmed de olika begreppen från varandra. Efter den inledande meningen presenterar kommentaren i exempel (25) en längre redogörelse för de olika begreppen, som jag inte inkluderat här. I exempel (27) partikulariseras *de flesta ”muslimer” som lever i Sverige* från både *IS*, kategorin *de äkta muslimerna* och kategorin av kristna *som går i kyrkan vid Jul och olika konserter*, även om den framställning som punktualliseras är att muslimerna *kan jämföras med kristna* mer än med *de äkta muslimerna*. Denna skribent har använt citattecken runt *muslimer* och *kristen*, vilket jag i (det kristna) sammanhanget tolkar som att hen menar att dessa är sekulariserade grupper, som förvisso ingår i grupperna *kristna* och *muslimer*, men som inte *går i kyrkan* regelbundet för att utöva sin religion, utan bara vid enstaka tillfällen. Detta framställer både den kristna kategorin och *de ”flesta” muslimerna som lever i Sverige* som sekulariserade kategorier, vilket nyanserar den tidigare framställningen av muslimerna och islam, och packar upp den svarta lådan som kan sägas ha förekommit i debatten innan dessa kommentarer tillfördes.

Merparten av debatten har alltså förts utan denna nyansering av islam och muslimerna, trots att samma begreppsförvirring som exempel (25) och (26) har för avsikt att reda ut har synt och kommenterats enligt exempel (28) och (29).

- (28) ”Det islamistiska giftet sprids inte minst från många av de moskéer som nu finns på svensk mark.”

Utdrag från artikel 2. Richard Jomshof, Dagen, 29/3

- (29) ”Du märker hur han vimsar till det när han blandar ihop Islam med islamism.”

Kommentar artikel 2.

Exempel (28) visar en av flera gånger då Jomshof skriver om islamism utan att närmare partikularisera detta begrepp från islam, och exempel (29) visar den enda kommentar i materialet som påpekar den användningen av begreppen och som förekommer innan de direkta påpekanden som finns i artikel 4. Att Jomshof *vimsar till det när han blandar ihop* begreppen partikulariserar förvisso begreppen ifrån varandra, men detta sker utan specifika beskrivningar av de respektive begreppen, och det sker ingen punktuallisering som framställer islam eller islamism på något specifikt sätt.

5.7 Kristendomen som kategori

Mot bakgrunden av islam framställd som en starkt negativ kategori kan det verka sannolikt att svenskar och kristendom skulle framställas som positiva kategorier. Så är dock inte fallet; de debattörer som framställer islam som negativt ägnar sig i huvudsak åt just den punktualliseringen, och när exempelvis *klockringningar* nämns så framställs de som neutrala

genom att benämnas som just *neutral ljudsignal* enligt exempel (30), som är hämtat från artikel 2 (Dagen 29/3). Jomshof antyder också att förekomsten av klockringningar har ett högt värde, genom att kategorisera dem som *en del av vårt kulturella och historiska arv* – som i sammanhanget är något som värderas högt.

- (30) ”Till skillnad från klockringningar, vilka är en neutral ljudsignal och en del av vårt kulturella och historiska arv, är det muslimska böneutropet en bön, ett religiöst artikulerat budskap i form av trosbekännelsen.”

Utdrag från artikel 2. Richard Jomshof, Dagen, 29/3

Dessa klockringningar förknippas i sammanhanget med kristendom och jag bedömer således att framställningen av dem punktualiserar kategorin *kristendom* som neutral och värdefull. Det som Jomshof gör i exempel (30) är att han partikulariserar klockringningar från *det muslimska böneutropet*, vilket punktualiserar föreställningen om att de respektive religionerna inte liknar varandra. Denna föreställning blir bemött av en ny punktualisering i artikel 3, enligt exempel (31).

- (31) ”Visst är det så att det finns en tradition av ringande av kyrkklockor i Sverige. Dock är kyrkklockan på intet sätt en neutral kulturyttring, som Jomshof tycks tro. För den oinvigde kanske det kan tyckas som att kyrkklockan är en sedvänja fri från religion, men kyrkorna ringer in till bön. Klockorna uppmuntrar till att ta del av gudstjänsten. Kyrkklockorna uppmanar att komma närmre Gud.”

Utdrag från artikel 3. Steven Crosson, dagen, 29/3

Crosson hävdar att kyrkklockan har en symbolisk funktion som *uppmanar att komma närmre Gud*. Detta nyanserar bilden av kristendomen, som efter Jomshofs beskrivningar av neutrala klockringningar framställdes som homogen och möjligen sekulariserad. Exempel (31) försvarar kristendomens position som religion och dess seder som aktivt utövande av denna, genom formuleringarna *på intet sätt en neutral kulturyttring*, som *den oinvigde* kan uppfatta som *en sedvänja fri från religion*.

I kommentarsfälten till dessa artiklar debatteras det huruvida kyrkklockor kan jämföras med böneutrop. Exempel (32) kategoriserar dem som *akustiska ljud* medan exempel (33) partikulariserar dem från varandra genom formuleringen *vi kan inte jämföra böneutrop med kyrkklockor, sång på torget mm*.

- (32) ”Kyrkklockor och Böneutrop är ju samma sak i betydelsen - Akustiska ljud.”

Kommentar till artikel 1.

- (33) ”Återigen, de flesta svenskar vet inte vad böneutrop är. Efter 2,5 år i Islamabad har jag i alla fall någon kunskap. Vi kan inte jämföra böneutrop med kyrkklockor, sång på torget mm. Vilken värld lever svenskarna i? Tror man att man nöjer sig med ett böneutrop i veckan eller om dagen?”

Kommentar till artikel 1.

I exempel (33) frågar debattören också *vilken värld* svenskarna lever i, vilket framställer dem som verklighetsfrånvända, och kopplar detta till en tro att *man nöjer sig med ett böneutrop i veckan eller om dagen*, vilket vidare framställer svenskarna som naiva. Denna framställning punktualiserar svenskar som en negativ kategori, i samråd med många andra kommentarer i materialet. De debattörer som har en tolerant inställning till det mångkulturella Sverige som

debatten menar att den pågående utvecklingen innebär och således argumenterar för böneutropens självklara förekomst i Sverige, punktualiserar frekvent kristendomen och svenskar som en negativ kategori. Ofta är det våldsamheter i kristendomens historia som pekas ut, som i exempel (34), där skribenten hävdar att *Kristendomens historia är allt annat än ljus*. Debattörerna kommenterar även varandras beteende som i exempel (35), där *vissa människor* åsyftar de som skrivit tidigare kommentarer. Ibland åsyftas både kristendomens historia och enskilda debattörer, som är fallet i exempel (36), som framställer *kristna ondskefulla människor* som *de mest ondskefulla* av de religiösa.

(34) ”[...] de största motsättningar och som vållat flest människors död, inte har utgjorts av konflikter mellan olika religioner utan mellan utövare av en och samma religion. Kristendomens historia är allt annat än ljus i det avseendet.”
Kommentar till artikel 1.

(35) ”Man blir mörkrädd när man hör hur vissa människor som kallar sig kristna idag uttrycker sig.”
Kommentar till artikel 1.

(36) ”Är det kanske så att av alla ondskefulla människor så är religiösa ondskefulla människor de allra mest ondskefulla? Och är det till och med så att av alla ondskefulla religiösa människor så är kristna ondskefulla människor de mest ondskefulla?”
Kommentar till artikel 1.

Det finns alltså gott om kommentarer som framställer såväl kristendom som islam som starkt negativa kategorier och därmed punktualiserar kristendom därefter.

5.8 Paradoxen Sverige som hot mot Sverige

Detta sista resultatavsnitt fokuserar på inte mindre än två paradoxer. En av dem är att det inte bara är islam, utan även svensk politik, som framställs som ett hot mot den svarta lådan Sverige. Den andra är att artikel 1 gör ett anti-islamofobiskt politiskt ställningstagande med islamofoba värderingar och formuleringar. Dessa paradoxer knyter an till flera andra resultatavsnitt, vilket ligger till grund för intressant diskussion i nästa avslutande avsnitt.

Debatten inleds alltså med artikel 1. Exempel (4) i avsnitt 5.1 är ett utdrag från artikel 1, som sammanfattar den artikelns huvudbudskap, nämligen att ett förbud mot religionsutövande med vår lagstiftning även skulle innebära ett förbud mot utövandet av kristendomen. Detta eftersom det är förbjudet enligt lag att diskriminera på grund av religion, och ett förbud riktat mot en enskild religion vore ett uppenbart fall av diskriminering. Exempel (4) frågar vem som *ska avgöra vilket innehåll som är godtagbart, och vad som är oacceptabelt*, alltså hur man skulle diskriminera om man nu skulle börja välja vilken religion som ska få utövas och inte, vilket inte kommer ske så länge vår lagstiftning skyddar mot sådan diskriminering. Artikel 1 är en reaktion på ett förslag från Sverigedemokraterna, som antyder att just böneutrop skulle vara aktuellt att förbjuda, och som därmed är islamofobiskt, och partikulariserar böneutrop från kategorin av sådant som skyddas av svensk lagstiftning (vilket ju enligt lagen är diskriminerande och inte får ske). Artikel 1 pekar alltså på Sverigedemokraternas politik som oförenlig med svensk lagstiftning och som ett hot mot utövandet av kristendomen, och därmed också som ett hot mot den svarta lådan Sverige.

Avsnitt 5.2 visar flera exempel som antyder att kristendomens särställning som enskilt största religion är hotad, och att islam framställs som det hotfulla. Materialet visar alltså att det inte bara är islam som hotar den svarta lådan Sverige – där kristna värderingar ingår enligt Idevall (2015) – utan även Sverigedemokraternas politiska förslag.

För att gå vidare till den andra paradoxen hade man kunnat förvänta sig att ett islamofobiskt politiskt förslag som blir emotsagt skulle bemötas med antirasism. I både avsnitt 5.1 och 5.5 visar dock resultaten att läget är precis tvärtom. I avsnitt 5.1 visas att artikel 1 diskriminerar islam som kategori, i motsats till *den stora majoriteten svenskar*. Detta med exempel (3), som är ett representativt utdrag från artikeln. I avsnitt 5.5 visas ett utdrag från artikeln (exempel 24), som punktualiserar islam som homogen och negativ kategori genom att antyda att islam är en religion som *vi inte tycker om*. Samma exempel beviljar också allmänheten att *inte tycka om ljudet av böneutrop*, genom att konstatera att *man* inte behöver göra det, och även förstärka det budskapet med ordet *verkliga*. Artikel 1 visar alltså islamofoba värderingar eftersom islam framställs som en religion som *vi inte tillhör själva* och som *vi inte tycker om* (exempel 24), och partikulariserar islam som kategori från det som anses svenskt och även från sådant som tagit sig *längre in i svenskheten*, exempelvis tacokrydda (exempel 1, avsnitt 3.4, utdrag från artikel 1). Samtidigt för artikeln en politisk argumentation mot Sverigedemokraternas förslag om att förbjuda böneutrop, med det huvudsakliga argumentet att ett sådant förbud skulle drabba alla religioner, inte bara islam (se exempel 24). Ett islamofobiskt förslag blir alltså bemött med försvar av alla religioner (och framför allt kristendomen) istället för med antirasism, och bemötandet i sig reproducerar även islamofobi, precis som förslaget det bemöter.

6 Avslutande diskussion

De frågeställningar som Idevall (2015) formulerat och som jag tillämpat är följande, som framgår av avsnitt 1.2:

1. Hur punktualiseras föreställningar om muslimer, islam, svenskar och det svenska samhället?
2. Vilka svarta lådor ligger till grund för eller reproduceras i punktualiseringarna?
3. Punktualiseras föreställningar om muslimer, islam, svenskar och det svenska samhället annorlunda 2023 mot 2015, och i så fall hur?
4. Hur har de svarta lådor som Idevall (2015) identifierar och beskriver förändrats från 2015 till 2023?

Min analys har visat att de punktualiseringar som görs i materialet (frågeställning 1) framställer islam som en homogen och huvudsakligen negativ kategori i merparten av debatten. Bristen på kommentarer som ifrågasätter denna framställning visar att föreställningen om islam som något negativt är en svart låda i färd med att packas (vilket diskuteras som svar på frågeställning 4 nedan).

Svenskar och det svenska samhället förekommer i begränsad utsträckning i materialet, men kan sägas motsvaras och representeras av kristendom och kristna, som förekommer i stor utsträckning. Analysen har visat att kristendomen sällan framställs positivt, men däremot neutralt eller negativt, i likhet med muslimer och islam, även om dessa partikulariseras ifrån varandra som åtskilda kategorier. De debattörer som argumenterar för de båda kategoriernas fördel och ett mångkulturellt samhälle tenderar att jämställa kategorierna genom att värdera ner kristendomen snarare än att värdera upp islam, som från början av debatten framställdes

som något man i allmänhet inte tycker om. De debattörer vars argument säger emot islamofoba yttranden är alltså benägna att tala illa om kristendomen och göra en poäng av att den inte är bättre än islam, snarare än att tala gott om islam.

Medan den svarta lådan islam håller på att packas så är den svarta lådan Sverige på väg att packas upp, vilket besvarar frågeställning 2 och aktualiserar frågeställning 4, som söker svar på hur de svarta lådor som identifieras och beskrivs i Idevall (2015) har förändrats. Vad som ingår i det som kan anses typiskt svenskt ifrågasätts och debatteras i mitt material och den svarta lådan Sverige kan därmed konstateras läcka, eller rentav vara under upppackning. Den pågående samhällsutvecklingen framstår samtidigt som ett faktum och uppfattas som ett hot mot Sverige. Som Idevall (2015:64) konstaterar är det inte ett från tidernas begynnelse homogent Sverige som hotas – eftersom ingenting sådant historiskt har funnits – utan föreställningen om detta. De debattörer i mitt material som pekar på samhällets utveckling över tid använder långa tidsperspektiv som argument, vilket jag tolkar som att det vore orimligt att förvänta sig någonting annat än att vi är en flyktig del av tiden. Det finns punktualiseringar som befäster utvecklingen av antalet muslimer i Sverige som ett hot mot samhället, och det finns även de som menar att utvecklingen inte är ett problem.

En intressant slutsats är den som dras sist av resultaten, i avsnitt 5.8, alltså den att Sverigedemokraternas politiska förslag framställs som ett hot mot den svarta lådan Sverige. Debatten som analyserats triggades av ett politiskt förslag från Sverigedemokraterna, som i dagsläget är Sveriges andra största parti med 73 av 349 mandat i riksdagen (Sveriges riksdag 2022). Det innebär att de står i position att påverka landets lagstiftning. Ett sådant förslag kan därmed ha stora konsekvenser för utövandet av kristendom i Sverige, vilket föga förvånande triggas debatt i den kristna diskursgemenskapen.

Något som framstår som självklart i materialet, trots Sverigedemokraternas potentiella hot mot svensk lagstiftning, är just svensk lagstiftning. Den används återkommande som grund för argument, och ligger därmed kvar i den del av den svarta lådan Sverige som består av demokratiska värden. Materialet visar dock att detta provocerar debattörerna, som visar ett missnöje över att deras motståndare i debatten har rätt till samma yttrandefrihet som de själva.

Min tredje frågeställning söker svar på om föreställningarna om muslimer, islam, svenskar och det svenska samhället punktualiseras annorlunda i mitt material än i Idevall (2015), och i så fall hur. Min analys har visat en viss förändring från Idevall (2015), som i huvudsak innebär en mer etablerad uppfattning om islam och muslimer som negativ kategori. Idevalls resultat visade en delvis heterogen uppfattning om kategorin islam och muslimer, medan mitt material huvudsakligen visar en homogen uppfattning som nyanseras i liten utsträckning. De kommentarer som inte bara nämner utan också på något sätt beskriver islam och muslimer visar i huvudsak negativa värderingar, och omnämnanden med positiv värdering förekommer bara i enstaka fall.

Hotet mot Sverige och det svenska samhällets utveckling mot ett mer mångkulturellt samhälle framställs som akut i mitt material i likhet med Idevall (2015), även om inte alla debattörer ser situationen som ett problem. Hotbilden kan dock sägas ha utvecklats, eftersom det inte bara är islam som hotar det som framställs som självklart i Sverige, utan även landets aktuella politiska förslag och resonemangen därikring. Det politiska förslag som diskuteras skulle innebära diskriminering av islam som religion och är därmed islamofobiskt. Eftersom artikel 1 är skriven som en motreaktion på ett islamofobiskt förslag skulle den kunna antas vara direkt anti-islamofobisk. Den framställer dock islam och muslimer som något vi i allmänhet tycker illa om, vilket inte motverkar någon diskriminering utan snarare tvärtom. Crosson (ledarskribent artikel 1) reagerar på en paradox (att Sverigedemokraterna hotar den

svarta lådan Sverige) med ytterligare en paradox, nämligen anti-islamofobiska politiska resonemang som varvas med islamofobiska värderingar och formuleringar.

Ambitionen med den här uppsatsen har varit att belysa ett diakront perspektiv av den islamofobiska debatten, och mina slutsatser har visat såväl likheter som skillnader mellan mitt material och det jag jämfört med. Den studie jag genomfört är avgränsad till ett specifikt material och det diakrona perspektivet är relativt kort. Dessa förutsättningar kan ses som en brist för de mer övergripande perspektiven och det längre diakrona perspektivet, men som en styrka för förståelsen av den nutida diskussionen. Mitt resultat visar stora likheter mellan resultaten från 2015 och 2023, vilket innebär att den som vill förstå den islamofobiska debatt som förs 2023 har god nytta av den studie som genomfördes 2015 och som är mer omfattande än den från 2023. Det är dock det korta perspektivet som kan synliggöra den aktuella och pågående utveckling som går att vara en del av. Ju mer vi vet om dagens rasistiska diskurs och ju fler olika perspektiv vi anlägger, desto bättre kan vi förstå den och även prata om vad som sker och varför. Ökad medvetenhet om nuläget är en av nycklarna till konstruktiva diskussioner och antirasistiskt bemötande. Diskussionerna kommer att fortsätta; både rasism och antirasism engagerar många och ämnet är inte uttömt så länge olika grupper trigger varandra. Ju mer konstruktiv debatten är, desto mindre våldsamt kanske samtalsklimatet kan bli (och förhoppningsvis även det fysiska klimatet). Det är i behovet av förståelse för diskursen och dess utveckling som undersökningen också finner relevans för mig som språkkonsult.

Att verka som språkkonsult innebär arbete i sammanhang där kontext spelar stor roll för språkbruket. Det språkvetenskapliga perspektivet på språkbruk i interaktion kan vara avgörande för den yrkesverksammas förståelse för de texter som förekommer i respektive sammanhang. Specifika sammanhang och kontexter innebär att de aktörer som aktualiseras ingår i specifika nätverk, vilket i sin tur innebär att den som har kontextbundet språkbruk som utgångspunkt för sina arbetsuppgifter behöver vara medveten om att dessa nätverk är en del av kontexten, oavsett om hen själv är en del av de aktuella nätverken. Analyser av det slag som genomförts i denna undersökning kan vara en del av arbetet i såväl textbearbetning som språkpolitiskt planeringsarbete – att kunna identifiera och beskriva den verklighet en sändare presenterar för sin mottagare kan ingå i en nutidsanalys och vara av stor vikt i vilken kommunikation som helst. Med tanke på att språkkonsulter ofta jobbar med språkvård inom samhällsbärande verksamheter är dessa färdigheter svåra att överskatta.

7 Materialförteckning

Artikel 1, Steven Crosson, 17 mars 2023: *Nej SD, det går inte att förbjuda böneutrop.*

Ledarartikel, tidningen Dagen. Hämtad från: <https://www.dagen.se/ledare/2023/03/17/nej-sd-det-gar-inte-att-forbjuda-boneutrop/>

Artikel 2, Richard Jomshof, 29 mars 2023: *Omöjligt att likställa kyrkans klockringning med muslimskt böneutrop.* Replik, tidningen Dagen. Hämtad från:

<https://www.dagen.se/debatt/2023/03/29/omojligt-likstalla-kristen-klockringning-med-muslimskt-boneutrop/>

Artikel 3, Steven Crosson, 29 mars 2023: *I ett fritt samhälle får man stå ut med att höra religiösa ljud då och då.* Ledarartikel, tidningen Dagen. Hämtad från:

<https://www.dagen.se/ledare/2023/03/29/i-ett-fritt-samhalle-far-man-sta-ut-med-att-hora-religiosa-ljud-da-och-da/>

Artikel 4, Kristina Patring, 6 april 2023: *Muslimerna i Sverige förvandlas till en invaderande hotfull massa i Jomshofs narrativ.* Replik, tidningen Dagen. Hämtad från:

<https://www.dagen.se/debatt/2023/04/06/muslimerna-i-sverige-forvandlas-till-en-invaderande-hotfull-massa-i-jomshofs-narrativ/>

Artikel 5, Richard Jomshof, 21 april 2023: *Finns mycket som följer av islam som inte är accepterat i Sverige.* Slutreplik, tidningen Dagen. Hämtad från:

<https://www.dagen.se/debatt/2023/04/21/finns-mycket-som-foljer-av-islam-som-inte-ar-accepterat-i-sverige/>

8 Litteraturförteckning

Allport, Gordon W. 1954: *The Nature of Prejudice*. Massachusetts: Addison-Wesley Publishing Company, Inc.

Bijvoet, Ellen 2018: *Förortssvenska i grindvaktens öron. Perceptioner av migrationsrelaterad språklig variation bortom inlärarespråk och förortsslang*. Språk & stil, Vol. NF 28, s. 142–175.

Bijvoet, Ellen 2020: *Attityder till spår av andra språk i svenskan. En forskningsöversikt*. Rapport från Språkrådet 15. Stockholm: Institutet för språk och folkminnen.

Billig, Michael 1985: *Prejudice, categorization and particularization: From a perceptual to a rhetorical approach*. European Journal of Social Psychology, Vol. 15, s. 79–103.

Boyd, Sally & Gunlög Bredänge 2013: *Attityder till brytning – exemplet utländska lärare i svenska skolor*. I: Kenneth Hyltenstam & Inger Lindberg (red.): *Svenska som andraspråk – i forskning, undervisning och samhälle*. 2 upplagan, s. 437–457. Lund: Studentlitteratur.

de los Reyes, Paulina & Massoud Kamali (red.) 2005: *Bortom vi och dom. Teoretiska reflektioner om makt, integration och strukturell diskriminering*. Stockholm: FritzeLLs offentliga publikationer.

Diskrimineringsombudsmannen: *Diskrimineringsgrunder*. Senast uppdaterad 28 februari 2023. Hämtad 10 maj 2023 på: <https://www.do.se/diskriminering/diskrimineringsgrunder>

franzke, aline shakti, Bechmann, Anja, Zimmer, Michael, Ess, Charles and the Association of Internet Researchers 2020: *Internet Research: Ethical Guidelines 3.0*.

<https://aoir.org/reports/ethics3.pdf>

Gardell, Mattias 2011. *Islamofobi*. 2:a upplagan. Stockholm: Leopard.

Idevall, Karin Hagren 2014a: "Ge mig dina källor på det innan jag tror på det, fram till dess kommer jag skratta åt det påståendet". En språkvetenskaplig studie av relationer i kommentarsfält online. I: Ann-Catrin Edlund, Lars-Erik Edlund & Susanne Haugen (red):

- Vernacular Literacies – Past, present and future*. Umeå: Umeå University and Royal Skyttean Society. S. 77–89.
- Idevall, Karin Hagren 2015: Punktualiseringar av islam, muslimer, svenskar och det svenska samhället. Diskriminering och privilegiering i kommentarsfältsdiskussioner. I: Mats Landqvist (red.): *Från social kategorisering till diskriminering. Fyra studier av språk och diskriminering och ett modellförslag*. Huddinge: Södertörns högskola. S. 41–71.
- Idevall, Karin Hagren 2016: *Språk och rasism. Privilegiering och diskriminering i offentlig, medierad interaktion*. Uppsala universitet.
- Larsson, Göran 2007: Cyber-Islamophobia? The case of WikiIslam. I: *Contemporary Islam*, volym 1, nr 1, s. 53–67.
- Law, John 2009: Actor Network Theory and Material Semiotics. I: Bryan Turner (red): *The New Blackwell Companion to Social Theory*. Blackwell Publishing Ltd. S. 141–158.
- Markham, Annette., & Elizabeth Buchanan 2012: *Ethical decision-making and internet research: Recommendations from the AoIR Ethics Working Committee (Version 2.0)*. <http://aoir.org/reports/ethics2.pdf>
- Mattsson, Katarina 2005: Diskrimineringens andra ansikte – svenskhet och ”det vita västerländska”. I: de los Reyes, Paulina & Massoud Kamali (red.): *Bortom vi och dom. Teoretiska reflektioner om makt, integration och strukturell diskriminering*. Stockholm: Fritzell's offentliga publikationer.
- Melin, Lars 2004: *Språkpsykologi. Hur vi talar, lyssnar, läser, skriver och minns*. Stockholm: Liber.
- Milroy, James & Lesley Milroy 1992: Network Structure and Linguistic Change. I: Coupland & Jaworski (red), 2009: *The New Sociolinguistics Reader*. London: Red Globe Press.
- Myrendal, Jenny 2015: *Word meaning negotiation in online discussion forum communication*. Göteborgs universitet.
- Om Dagen: <https://www.dagen.se/om-dagen/> Hämtad 9 maj 2023.
- Regeringskansliet: *Religionsfrihetslag*. SFS 1951:680.
- Regeringskansliet: *Yttrandefrihetsgrundlag*. SFS 1991:1469.
- Schroeder, Ralph, Noel Heather & Raymond M. Lee 1998: *The sacred and the virtual: Religion in multi-user virtual reality*. *Journal of Computer-Mediated Communication*, volym 4, nummer 2.
- Sveriges riksdag 2022: *Den nya riksdagen efter valet*. Publicerad: 18 september 2022. Uppdaterad: 20 september 2022. Hämtad 10 maj 2023 på: <https://www.riksdagen.se/sv/aktuellt/2022/sep/18/den-nya-riksdagen-efter-valet/>